

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

OPGERICHT 18 APRIL 1932 BESCHERMHEER PROF. MR. PIETER VAN VOLLENHOVEN

Secretariaat: Mariaplaats 51, 3511 LM Utrecht, tel. 030 - 231 22 30

E-mail: info@coehoorn.nl, website: www.coehoorn.nl

Commissie Evenementen en Excursies

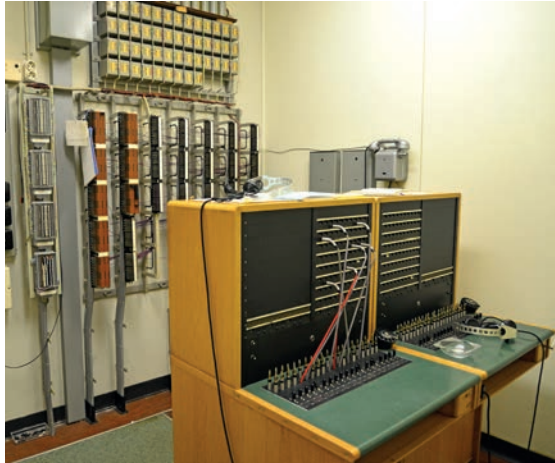
Voorjaarsexcursie van Stichting Menno van Coehoorn naar Museum Bescherming Bevolking Grou en Kazemattenmuseum Kornwerderzand. Zaterdag 5 april 2025

Foto: Raphaël Smid - Plattegrond en communicatie Commandopost Grou Fr.

Welkom bij deze voorjaarsexcursie van de Stichting Menno van Coehoorn met het thema Tweede Wereldoorlog en Koude Oorlog. Vandaag bezoeken en bekijken we twee in de Provincie Friesland. We beginnen met ontvangst en rondleiding in deze unieke Koude Oorlog bunker in Grou met daarin vier commandostructuren samengebracht. Hierna wordt er per touringcar een rit gemaakt naar het Kazemattenmuseum in Kornwerderzand, gelegen op de kop van de Afsluitdijk aan de Friese kant. Hier volgt een rondleiding over het complex met Nederlandse kazematten die bij de bouw van de Afsluitdijk zijn geïntegreerd en in aanloop van de Tweede Wereldoorlog zijn geactiveerd. Tijdens de oorlog kwamen er Duitse toevoegingen en tijdens de Koude Oorlog periode van 1945 t/m 1991 zijn er wederom toevoegingen en veranderingen door gevoerd.

Museum Bescherming Bevolking in Grou Fr.

In Grou Friesland is in de periode van de “Koude Oorlog 1945-1991” en bunkercomplex gebouwd voor o.a. de organisatie Bescherming Bevolking, provincie Friesland en de gemeente Leeuwarden. De bunker is de grootste in zijn soort in Nederland en qua omvang 1.100M2 groot.

In de bunker waren vier commandoposten gevestigd:

- Gemeentelijk Centrum Civiele Verdediging (GCCV)
- Provinciaal Centrum Civiele Verdediging (PCCV-Friesland)
- Kring Commandopost Bescherming Bevolking (KCBB-Friesland)
- Provinciaal Commandopost Bescherming Bevolking (PCBB-Friesland)

Foto: Raphaël Smid -Telefooncentrale BB.

De verschillende functies:

Gemeentelijk Centrum Civiele Verdediging (GCCV)

Een GCCV was onderdeel van een landelijke structuur die de gemeenten een eigen (beschermd)coördinatiecentrum gaven om ingeval van crisis of oorlog, sturing te kunnen geven aan gemeentelijke taken en mate name gericht op haar bevolking. De burgemeester gaf leiding met een staf van gemeentelijke ambtenaren vanuit zijn werkgebied. Niet alle gemeentes beschikten over een centrum civiele verdediging maar de meeste middel- en grote gemeentes waren wel voorzien. De gemeente onderhield contacten met haar eigen dienst zoals gemeentewerken, politie, brandweer enz. maar moest ook afstemmen of hulp vragen aan het provinciale centrum de PCCV.

Provinciaal Centrum Civiele Verdediging (PCCV)

Iedere provincie (destijds waren dat er nog elf), had een eigen civiele verdedigingsstructuur ingericht aan de hand van landelijke richtlijnen. Het PCCV was ondergebracht in een eigen beschermd onderkomen/bunker die diende om een beschermde plek te bieden aan de Commissaris van de Koningin en zijn crisisstaf benodigd voor het werk. Gemeentelijke verzoeken voor bijstand of anderszins kwamen hier binnen vanuit de gehele provincie. Tevens moest men ook op provinciaal niveau afstemmen en samenwerken met b.v. de Bescherming Bevolking (PCBB). Verder was er contact met andere provincies, meestal enkel de bureaus, maar er was ook afstemming met het Ministerie van Binnenlandse zaken.

Kring Commandopost Bescherming Bevolking (KCBB)

De Bescherming Bevolking was opgebouwd uit zgn. “kringen”. Iedere kring had zijn eigen Kring Commandopost behorend bij het gebied rondom de desbetreffende bunker. Het systeem van de BB was sterk geënt op de Engelse structuur zoals die tijdens de Tweede Wereldoorlog was ontwikkeld en toegepast tijdens de Blitzkrieg en het verdere verloop van de Tweede Wereldoorlog. De Kring werd bestuurd door de burgemeesters die in de desbetreffende kring waren. Aan het hoofd van de operationele taak van de kring stond het Hoofd BB met een staf. De BB-kring was verantwoordelijk voor beschermingsmaatregelen voor de bevolking zoals het operationeel maken van schuilplaatsen. Het bouwen was daarentegen een gemeentelijke aangelegenheid. Tevens was de kring verantwoordelijk voor de redding van slachtoffers, brandbestrijding, verzorging van ontheemden en het opzetten van noodvoorzieningen. De officieren waren veelal beroeps- en ex-militairen en de grote aantallen waren vrijwilligers of Noodwachtplichtigen die de BB een personele bezetting gaven in geval van.

De BB-kring moest primair afstemmen en bijstand vragen met de provinciale commandopost de PCBB, maar ook op lokaal niveau samen werken met politie, brandweer, GG&GD en andere diensten.

Provinciaal Commandopost Bescherming Bevolking (PCBB)

Het provinciaal commando Bescherming Bevolking had min of meer eenzelfde bestuursniveau en taak als die van de commissaris van de Koningin maar dan op het gebied van hulpverlening. Bijstand verzoeken vanuit de kringen in de eigen provincie werden hier behandeld en toegewezen, al dan niet met interprovinciale bijstand uit een naburige provincie. De PCBB had ook eigen eenheden die men kon inzetten op provinciale niveau en dat waren met name “meetploegen” en ontsmettingseenheden” die in acties kwamen bij ABC-dreiging of besmetting.

ABC staat voor atoom, bacteriologische en chemische dreiging, tegenwoordig omschreven als CBRN.

De PCBB stond weer in intensief contact met het Nationaal Commando Bescherming Bevolking (NCBB), wat een aangepast beschermd onderkomen had op Fort Lunet I bij Utrecht.

Het NCBB had weer direct overleg met Binnenlandse- en Algemene zaken, Korpsluchtdienst, Defensie en zo meer.

In het bunkercomplex in Grou konden in totaal 150 mensen werken. De bunker was ingericht om er tenminste 14 dagen te kunnen verblijven, afgesloten en zelfstandig functionerend van de buitenwereld. Hierbij voorzien van voldoende voedselvoorraden (Defensie noodrantsoenen), een eigen geslagen bron voor drinkwater en een dieselaggregaat voor de elektrische noodstroom met voldoende brandstof.

De bunker is gebouwd tussen 1965 t/m 1967. Aanvankelijk zou de bunker in Leeuwarden worden gebouwd maar mede door de aanwezigheid van de Landmacht kazerne De Prins Frederik (inmiddels omgebouwd naar wooneenheden) en de Vliegbasis Leeuwarden, heeft men hiervan afgezien wegens de extra kwetsbaarheid in de nabijheid van deze locaties.

De bunker is viermaal (deels) operationeel geweest. Tweemaal bij Elfstedentochten als commando- en communicatiecentrum voor de hulpdiensten en overheden. Tijdens de sneeuwstorm van 1979 en bij één van de treinkapingen in de jaren zeventig. Het ging in alle gevallen zoals gezegd om ondersteuning van de communicatie en het hebben van een centrale post, waarbij de vier commandoposten zeker niet op volle "oorlogsterkte" waren gebracht! Voor het overige is de bunker uitsluitend gebruikt voor oefeningen en instructie-avonden.

Na de val van de Berlijnse muur in 1989, later de val van de voormalige Sovjet-Unie in 1991 en de samenvoeging van Oost en West-Duitsland, kwam de Koude Oorlog tot een einde en werden veel diensten en activiteiten tot stilstand of afbouw gebracht. Zo ook deze bijzondere bunker in Grou, die overbodig was geworden en zo werden de deuren voor een lange tijd gesloten.

Foto: Raphaël Smid - Berichtencentrum van de Provincie.

Net als meer voormalige BB-complexen werden de objecten overgedaan aan diverse provinciale, regionale en of lokale diensten, zoals b.v. regionale brandweerregio's.

De locatie Grou kwam eerst in handen van de provincie Fryslân. Na jaren dat het complex niet werd gebruikt, kocht de toenmalige PTT (heden KPN) het complex om de zendmast te kunnen gebruiken voor haar mobile-netwerk. De PTT heeft destijds tientallen voormalige Koude oorlog bunker opgekocht voor dit doel, maar worden

Foto: Museum Bescherming Bevolking, ingang bunker tijdens een speciaal evenement.

Het is bijzonder dat de bunker in Grou nog voor 90% intact is! Heel veel andere bunkers uit dezelfde periode, op de BB-bunker in op Complex Overvoorde in Rijswijk, zijn leeggehaald.

Sinds 2014 is het Museum Bescherming Bevolking in deze bijzondere Koude Oorlog bunker met vier commandostructuren gevestigd. Er worden rondleidingen gegeven voor belangstellenden (geopend iedere eerste zondag van de maand het gehele jaar) en op afspraak. Op de woensdagmiddagen is het complex ook geopend met uitgezonderd de maanden december en januari.

NB: Een aantal jaren geleden is het bunkercomplex beoordeeld door bureau Daan Wennips van bouwhistorie uit Zwolle, op zijn Culturele Erfgoedwaarde. Het onderzoek is in opdracht van de Gemeente Leeuwarden en het Nationaal Veiligheidsinstituut uit Almere. (NVI opgegaan in Korpora te Apeldoorn) uitgevoerd. Uit dit onderzoek bleek dat de Culturele Erfgoedwaarde hoog is te noemen.

Het complex zou in aanmerking kunnen komen door zijn omvang en inrichting voor een status als Rijksmonument.

Foto: Museum Bescherming Bevolking - BB-autospuit "Lange Daf".

Noodstroomaggregaat.

Kazematten Museum Kornwerderzand Fr.

Deze handout is niet voorzien in achtergrondinformatie over de locatie Kornwerderzand.

Hiervoor hebben we een uitgave van tijdschrift 40-45 Toen & Nu (nr 200) kunnen verkrijgen, die toevallig gelijktijdig met deze excursie uitkwam, met daarin 35 pagina's over de geschiedenis van Kornwerderzand.

© 2025 Stichting Menno van Coehoorn.

Gebruik van teksten en foto's uitsluitend na schriftelijke toestemming vooraf, van de St. Menno van Coehoorn en of de auteurs.

Teksten o.a. van:

Roelof van Gelderen, locatiemanager MBB-Grou,

Tim Buruma, correspondent St. MvC in Friesland,

Raphaël Smid en Joan Ruckert St. MvC CEE,

Foto's en afbeeldingen:

Documentatiecentrum Stichting Menno van Coehoorn

Museum Bescherming Bevolking Grou, Raphaël Smid